

***Posudek na disertační práci předloženou k obhajobě na katedře psychologie
Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v říjnu 2015.***

***Téma disertační práce: Reprezentace vztahové vazby u drogově závislých
pacientů.***

Doktorandka: Mgr. Kateřina Pečtová

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Vladimír Kebza, CSc.

Konzultant práce: Doc. MUDr. Jozef Hašto, Ph.D.

Oponent: Prof. PhDr. Lenka Šulová, CSc.

Doktorandka předkládá k posouzení disertační práci v rozsahu 182 stran, na odborně i společensky vysoce aktuální téma, kterým je vztah závislosti na drogách s typem vztahové vazby ve smyslu attachment (mírou úzkosti a vyhýbavosti ve vztahu). Součástí předloženého textu je seznam vhodně zvolených především zahraničních citovaných odborných zdrojů (19 stran) a 10 stran příloh s uvedením dotazníku ECR-RS a dále se seznamem obrázků, tabulek a grafů. Práce vychází z propojení etologických modelů lidského vývoje a moderních teorií regulace emocí a teorií osobnosti.

Je členěna klasickým způsobem na část teoretickou a empirickou, přičemž obě jsou vyvážené co do rozsahu i kvality zpracování.

Teoretickou část tvoří 13 kapitol (Teorie vztahové vazby, Vztahová vazba ve vztahu k emoční regulaci, Mentalizace, Neurobiologické aspekty vztahové vazby, Závislost jako důsledek vztahových poruch, Neurobiologie závislosti, Syndrom závislosti, Základní pojmy a psychopatologie závislosti, Kodependence, Systém péče o osoby zneužívající návykové látky, Farmakoterapie poruch vyvolaných účinkem návykových látek, detoxifikace, substituční léčba, Poradenství, psychoterapie a sociálně právní servis v léčbě závislostí, Přehled teorie vztahové vazby v souvislosti s možnostmi výzkumu), které jsou dle mého soudu vhodně logicky návazné a snaží se postihnout významné interdisciplinární aspekty zkoumaného tématu. Tato část práce se vyznačuje velmi dobrými znalostmi pisatelky, širokou odbornou rešerší a velmi dobrou orientovaností v dosud existujících odborných zdrojích, přičemž je

třeba zdůraznit, že propojení attachmentu s problematikou závislosti je v ČR pohledem vcelku novým a též v zahraničí relativně nedávným ohniskem výzkumného zájmu.

Kriticky lze hodnotit to, že autorka ve snaze téma uchopit komplexně předkládá kapitoly odlišné úrovně co do obsahu, rozsahu i kvality. Některé jsou jen přehledové a tematicky známé, jiné velmi promyšlené, propracované a v ČR nové, nebo uvedené do nových souvislostí. V této souvislosti lze říci, že rozsah kapitoly v některých případech nerozhoduje, protože příkladně kapitola 9, byť rozsahem krátká, přináší zcela nové pohledy a inspirace v oblasti vymezování závislosti s důrazem na terapeutické aspekty. Stejně tak subkap. 6.2. a 6.3. představují nový pohled (Kohut a následně Khantzian) na podstatu závislosti. Pozitivně lze vidět snahu doktorandky o interdisciplinární přístup, což vyžaduje dobré znalosti i v oblastech, které nemusí být znalostní výbavou psychologa (neurobiologie, biochemie, farmakoterapie....). Text je velmi čtivý, přehledný a svědčí o promyšlenosti tématu ze strany autorky. V některých částech textu lze zaznamenat její velkou osobní angažovanost (příkladně str. 19 „ dítě matku volá kouzelnými způsoby“).

K teoretické části disertační práce mám následující otázky případně připomínky:

K uvážení dávám, zda by v zájmu zpřesnění názvu práce v případě její následné publikace nemělo být uvedeno *mentální* reprezentace místo reprezentace a zda by nemělo být doplněno u vztahové vazby *ve smyslu attachment*.

Str. 21 - uvítala bych zmínku o dalších autorech, příkladně R.A.Spitzovi či M. Mahlerové, kteří se detailně zabývali vývojem vztahu matky s dítětem, jež autorka popisuje.

Str. 36 – autorka zmiňuje úzké emoční vztahy, nemá na mysli blízké emoční vztahy?

Str. 37 - Matějčkovy (a kol.)výzkumy nechtěných dětí potvrzují spíše opak než resilienci dětí. Prosím o vysvětlení v rámci obhajoby, co má autorka konkrétně na mysli?

Str. 39 - biologické zrcadlo jde zmiňováno už v 60. letech v pracích J. Langmeiera a jeho kolegů.

Str. 41 - domnívám se, že označovaný projev rozzlobení nepředchází trestu a ne „předchází trestu“, jak píše autorka.

Str. 52 – nevím, co znamená termín obepjetí, nejedná se o vzepětí?

Str. 70 – v části popisující primární prevenci bych uvítala větší důraz na výchovné působení v rodinách i v institucích, které by zajistilo větší obeznámenost s významem kvality života dítěte v raném dětství a významem rané interakce matka- dítě.

Prosím autorku, aby během obhajoby konkretizovala zdroj, kde je uvedeno procentuální vyčíslení 60% vazba jistá, 20% nejistá ambivalentní vazba a 20% nejistá vyhýbavá vazba, které uvádí na str. 82.

Návazně na kap. 13.7. postrádám jakoukoliv zmínku a výzkumech zaměřených na oslabení významu vazby ve smyslu attachment po nástupu do školy (příkladně práce Main, Kaplan, Cassidy, 1985, Wartner, 1986, Main, Cassidy, 1988 a další).

V kap. 10 se autorka soustředí na jeden převažující zdroj (Kalina), bylo by možná vhodné hledat inspiraci i v zahraničních systémech péče o závislé osoby (příkladně Francie uvádí až 40 paralelních typů péče v návaznosti na věk uživatele, fázi léčby, na jeho osobnost, vztahovou historii, typ drogy apod.)

V této části práce také postrádám zmínku o české historii v oblasti drogových závislostí, příkladně zmínit ve světě uznávaný Skálův přístup, práci Urbana a pod.

K formálnímu zpracování teoretické části lze podotknout:

Str. 1 – Kebza, Csc. x Kebza, CSc.

Není užíváno jmen v celém dokumentu jednotně (někde jen příjmení, někde s iniciálou křestního jména) – příkladně str. 17 Bowlby x Ch. Darwin

Nejednotné užívání jména M.D.S. Ainsworth, někde M. Ainsworth, někde M.D. Ainsw., někde M.D.S. Ainsw.

Nejednotné užívání překladu téhož termínu – bezpečná vazba, jistá vazba různě v textu, str. 89 bázlivě - úzkostně – sjednotit v celém textu, různé terminologické modifikace a překlady mohou mást čtenáře.

Drobné chyby – str. 22 – Podporují – uprostřed věty velké písmeno P, str. 24 - existuje citlivá období x existuje citlivé období, str. 35 aspekty měli x měly, str. 48 – se praktikujícím x s praktikujícím, str. 58 fůzné formy x různé formy, str. 88. - se zabývají partneroro chováním x chováním partnera...

Ve druhé části disertační práce doktorandka naplňuje formální náležitosti a popisuje cíl výzkumu, formuluje výzkumné hypotézy, popisuje zkoumaný soubor, metodologii výzkumu a použité metody, jednotlivé etapy sběru dat a jejich průběh. Získané výsledky zpracovává statisticky a představuje je čtenáři formou tabulek i verbálně včetně jejich interpretace a vazby na formulované hypotézy. Práci zakončuje obsáhlá a promyšlená diskuse a závěr.

K empirické části práce mám následující komentáře:

Formulace hypotéz svědčí o velmi dobré orientaci autorky v daném tématu a také to, že všechny byly potvrzeny, je v souladu s tímto mým názorem.

Oceňuji kapitolu 14, která je zaměřena na možnosti určování typu vztahové vazby. Zde autorka pečlivě popisuje možnosti jejího měření v dětství i dospělosti. Tento text lze v takto shrnující podobě považovat v ČR za velmi cenný. Postrádám zde jen jakoukoliv zmínku o snahách převést Strange Situation do dotazníkové podoby.

Str. 97, 98 - oceňuji dobře terminologicky uchopenou a popsanou souvislost jednotlivé vazby dítěte do typologie reprezentace vztahové vazby dospělého.

Str. 104 v poslední metodě přímo neuvedení její autoři, čtenář je musí vydedukovat z předchozího textu.

Str. 104 – oceňuji stručnou anotaci existujících metod a jejich kritické zhodnocení.

Str. 110 k překladu „s touto osobou probírám věci“ mám výhrady, neb se mi jeví jako mnohoznačný (může se jednat o skutečné věci – třeba přebírání starých oděvů, nebo věci ve smyslu starostí).

Str. 113 – domnívám se, že by bylo pro čtenáře srozumitelnější, kdyby definování jednotlivých kvadrantů bylo v souladu s typy vazeb a jejich pořadím dle Ainsworthové.

Str. 117 - oceňuji uvedení a zpracování kapitoly Etické otázky výzkumu.

Str. 119, 120 – domnívám se, že by bylo přehlednější dvě prezentované tabulky sjednotit do jedné.

Str. 122 – dle mého soudu text neodpovídá výsledku v tabulce (.042 v tabulce se týká úzkosti a nikoliv vyhýbavosti).

Za úvahu stojí, zda by skupina drogově závislých neměla být ještě jemněji rozdělena příkladně dle věku, dle pohlaví, dle užívané drogy apod.

Oceňuji kritický pohled na některé vlastní výsledky a jejich hodnotu na str. 138

Cením si velmi kvalitní diskuse a také jejího členění (diskuse k výsledkům škál úzkosti a vyhýbavosti, diskuse k zobrazení typologie vztahové vazby v kvadrantech, diskuse k praktickému a teoretickému využití studie...)

Formální nedostatky:

Str. 94 ne nejistě x na nejistě připoutané

Str. 115 vysvětlit zkratku TK (v poznámce, závorce nebo v seznamu zkratek) při jejím prvním užití

Celkově lze shrnout, že autorka výzkumně zpracovává téma v ČR nové. Přináší řadu podnětů a inspirací do této oblasti. Téma zpracovala obsahově i formálně velmi pečlivě. Z celého textu je patrná její velmi dobrá poznatková základna a hluboký zájem o probíranou problematiku.

Je nesporné, že se doktorandce podařilo naplnit kritéria kladená na kvalitu disertačních prací a **lze ji proto doporučit k obhajobě s vysoce kladným hodnocením.**

Osobně se domnívám, že by bylo vhodné, aby byla disertační práce následně publikována, neboť je to cenný text jak pro další výzkumníky v této oblasti tak pro odborníky, působící v oblastech aplikované sociální psychologie, adiktologie, neonatologie, sociální práce a dalších.

Praha 20.11.2015

Lenka Šulová